УДК 341.9.018
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2026.4.10

ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО У СВІТЛІ РЕКОДИФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Міловська Надія Василівна,
orcid.org/0000-0001-9150-018X
доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Перевертун Оксана Володимирівна,
orcid.org/0009-0003-0283-5781
науковий співробітник відділу дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті визначено основні принципи та підходи щодо розвитку законодавства України про міжнародне приватне право, використання яких дозволить сформувати сучасну, цілісну та адаптивну модель міжнародного приватного права, здатну ефективно функціонувати в умовах європейської інтеграції, цифровізації та ускладнення приватного обороту.

Встановлено, що важливим чинником модернізації законодавства України про міжнародне приватне право, що передбачає упорядкування системи нормативно-правових актів і чинних міжнародних договорів України, а також підвищення ефективності дії колізійних норм у відносинах з іноземним елементом, виступають сучасні міжнародні та європейські тенденції розвитку міжнародного приватного права і законодавства, а також стан міжнародної уніфікації норм приватного права.

Обгрунтовано, що у контексті рекодифікації цивільного законодавства України розгляд міжнародного приватного права як органічної складової приватноправової системи, що відображено у проєкті Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.), має важливе методологічне значення для забезпечення єдності понятійного апарату, сприяння узгодженості загальних та спеціальних норм, поширення на міжнародні приватноправові відносини єдиних засад приватного права, зокрема добросовісності, автономії волі, юридичної визначеності тощо.

Зроблено висновок, що у світлі рекодифікаційних процесів основними принципами розвитку міжнародного приватного права, які визначають його ціннісну та нормативну основу, мають стати принципи: системності та внутрішньої узгодженості міжнародного приватного права із загальною системою приватного права; європеїзації колізійного регулювання; автономії волі, поєднаної із належними межами її здійснення; балансу приватних і публічних інтересів, зокрема через інструменти публічного порядку та надімперативних норм; захисту слабкої сторони у міжнародних приватноправових відносинах; оптимального співвідношення правової визначеності та гнучкості правових норм; матеріалізації колізійних норм; диференціації правового регулювання залежно від характеру міжнародних приватноправових відносин; адаптації до умов цифровізації цивільного обороту.

Ключові слова: *рекодифікація, цивільне законодавство, правове регулювання, міжнародне приватне право, приватноправові відносини, колізійна норма, принципи права, євроінтеграція.*

Milovska Nadiia, Perevertun Oksana. Principles and Approaches to the Development of Ukrainian Legislation on Private International Law in the Light of Recodification Processes

In the article the main principles and approaches to the development of Ukrainian legislation on private international law are defined, the use of which will allow the formation of a modern, holistic and adaptive model of private international law, capable of functioning effectively in the conditions of European integration, digitalization and the complication of private turnover.

It has been established that an important factor in the modernization of the legislation of Ukraine on private international law, which involves streamlining the system of regulatory legal acts and current international treaties of Ukraine, as well as increasing the effectiveness of conflict of laws rules in relations with a foreign element, are modern international and European trends in the development of private international law and legislation, as well as the state of international unification of private law norms.

It is substantiated that in the context of the recodification of the civil legislation of Ukraine, the consideration of international private law as an organic component of the private law system, which is reflected in the draft Civil Code of Ukraine (reg. No. 15150 dated April 9, 2026), is of important methodological importance for ensuring the unity of the conceptual apparatus, promoting the consistency of general and special norms, and extending the uniform principles of private law to international private law relations, in particular good faith, autonomy of will, legal certainty etc.

It is concluded that in the light of the recodification processes, the main principles of the development of international private law, which determine its value and normative basis, should be the principles of: systematicity and internal consistency of international private law with the general system of private law; Europeanization of conflict of laws regulation; autonomy of will combined with appropriate limits of its exercise; balance of private and public interests, in particular through instruments of public order and superimperative norms; protection of the weak party in international private law relations; optimal ratio of legal certainty and flexibility of legal norms; materialization of conflict of laws norms; differentiation of legal regulation depending on the nature of international private law relations; adaptation to the conditions of digitalization of civil turnover.

Key words: *recodification, civil legislation, legal regulation, international private law, private law relations, conflict of laws rule, principles of law, European integration.*

Сучасний етап розвитку приватного права України характеризується масштабним процесом рекодифікації, обумовленим не лише необхідністю усунення внутрішніх суперечностей та прогалин у чинному законодавстві, а й трансформацією самого характеру приватноправових відносин. У цьому контексті вагомим чинником модернізації та розвитку національного цивільного законодавства, невід'ємною частиною якого є законодавство про міжнародне приватне право, виступає європейська тенденція до уніфікації та гармонізації приватноправового регулювання.

Сьогодні приватноправові відносини з іноземним елементом регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV від 23 червня 2005 р. [1], двадцятирічний досвід застосування якого засвідчив потребу у його оновленні з урахуванням євроінтеграційних процесів, розвитку цифрових технологій та необхідності забезпечення системності приватноправового законодавства.

У цьому контексті проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) [2] передбачає не фрагментарне внесення змін до чинного цивільного законодавства, а його комплексну рекодифікацію та системне оновлення. У структурі даного проєкту передбачено дев'ять книг, серед яких окрема книга восьма – «Право приватне міжнародне», що свідчить про те, що розвиток міжнародного приватного права доцільно розглядати не як ізольоване вдосконалення колізійного регулювання, а як складову загальної трансформації приватного права України. У зв'язку з цим, актуальним є визначення не лише конкретних новел майбутнього регулювання, а передусім принципів і підходів, на яких має ґрунтуватися подальший розвиток законодавства України про міжнародне приватне право.

Проблематика приватноправових відносин з іноземним елементом, що відображена у наукових працях В. В. Балдинюка, М. М. Богуславського, Е. М. Грамацького,

О. С. Довгерта, В. Я. Калакури, В. І. Кисіля, С. Г. Кузьменка, Р. А. Майданика, І. В. Мироненка, К. Г. Цірат та інших, потребує подальшого ґрунтовного дослідження з метою вироблення ефективного механізму їх правового регулювання та забезпечення належної систематизації законодавства України про міжнародне приватне право.

Метою статті є визначення основних принципів та підходів щодо розвитку законодавства України про міжнародне приватне право у світлі рекодифікаційних процесів.

Важливим чинником модернізації законодавства України про міжнародне приватне право, що передбачає упорядкування системи нормативно-правових актів і чинних міжнародних договорів України, а також підвищення ефективності дії колізійних норм у відносинах з іноземним елементом, виступають сучасні міжнародні та європейські тенденції розвитку міжнародного приватного права і законодавства, а також стан міжнародної уніфікації норм приватного права [3, с. 29].

Моделі оптимальної регламентації для багатьох сфер приватноправових відносин сьогодні передбачаються численними директивами і регламентами ЄС, міжнародними документами, серед яких надзвичайно важливими в аспекті модернізації та розвитку українського колізійного законодавства є сучасні регламенти ЄС у цій сфері (Рим I [4], Рим II [5], Рим III [6], Рим IV [7], Брюссель I [8], Брюссель II bis [9], Брюссель II-ter [10], Регламент (ЄС) № 2016/1103 [11], Регламент (ЄС) № 2016/1104 [12] тощо), які фактично створили європейську кодифікацію міжнародного приватного права. Особливе місце у процесі оновлення вітчизняного законодавства про міжнародне приватне право належать конвенціям Гаазької конференції міжнародного приватного права [13], якими охоплено широке коло питань як у сфері міжнародного цивільного процесу, сімейного, спадкового права, так й окремих аспектів права міжнародних комерційних контрактів [14, с. 27].

Принципові ідеї вищезгаданих уніфікаційних актів полягають у законодавчому розширенні та поглибленні базових ідей міжнародних та зарубіжних національних новітніх кодифікацій міжнародного приватного права, а саме: зміцненні приватноправових засад колізійного права шляхом розширення його диспозитивності, підвищенні регулятивних можливостей колізійних норм з урахуванням сучасних європейських правових традицій, наданні колізійним нормам більшої гнучкості з одночасним збереженням їхньої визначеності, «матеріалізації» вибору права, використанні одновекторного підходу до вирішення колізійних питань.

Безперечно, розширення участі України у міжнародних договорах, євроінтеграційні процеси та збільшення загальної кількості правовідносин, ускладнених іноземним елементом, актуалізують потребу у вдосконаленні законодавчого врегулювання та гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Водночас при реформуванні міжнародного приватного права важливо враховувати національні особливості та потреби українського суспільства.

У контексті рекодифікації цивільного законодавства України міжнародне приватне право пропонується розглядати як органічну складову приватноправової системи, а не як автономний масив спеціального законодавства. Такий підхід має важливе методологічне значення, оскільки забезпечує єдність понятійного апарату приватного права, сприяє узгодженості загальних та спеціальних норм, дозволяє поширити на міжнародні приватноправові відносини єдині засади приватного права, зокрема принципи добросовісності, автономії волі, юридичної визначеності, балансу приватних і публічних інтересів. Така модель відповідає європейській тенденції розглядати міжнародне приватне право як складову системи приватного права. Так, А. С. Довгерт послідовно обґрунтовує необхідність включення міжнародного приватного права до структури Цивільного кодексу та визначає це як один із основних напрямів рекодифікації [15, с. 224]. Саме цей підхід відображений у проєкті Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.), у якому передбачено окрему книгу восьму «Право приватне міжнародне». Водночас функціональна специфіка міжнародного приватного права, яка пов’язана із необхідністю вибору між різними правопорядками та координацією юрисдикцій, обу-

мовлює важливість поєднання системної інтеграції міжнародного приватного права в Цивільний кодекс із функціональною автономністю його колізійних та юрисдикційних механізмів.

Таким чином, одним із ключових принципів розвитку законодавства про міжнародне приватне право виступає принцип системності та внутрішньої узгодженості. Його реалізація передбачає, що правила міжнародного приватного права повинні бути узгоджені із загальними положеннями цивільного права щодо правочинів, договорів, юридичних осіб, представництва, позовної давності, захисту цивільних прав тощо з метою забезпечення концептуальної цілісності, системності, єдності та передбачуваності приватноправового регулювання [16, с. 80].

Важливим принципом міжнародного приватного права є принцип автономії волі, сутність якого полягає у визнанні за сторонами можливості визначати право, яке регулюватиме їхні договірні відносини [17, с. 108; 18, с. 93]. У цьому контексті слід зазначити, що проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) передбачає подальше посилення автономії волі сторін. Особливістю запропонованого підходу є можливість орієнтації не лише на право конкретної держави, а й на засади права транснаціонального характеру та торговельні звичаї – lex mercatoria. Одночасно передбачаються механізми обмеження такої автономії за допомогою категорій публічного порядку та надімперативних норм. Проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) пропонує розглядати ці механізми як інструменти захисту фундаментальних засад українського правопорядку та критичних публічних інтересів, не допускаючи при цьому необґрунтованого обмеження договірної свободи. Саме такий баланс має стати одним із центральних принципів подальшого розвитку українського міжнародного приватного права [19, с. 441]. Тобто, перспективним підходом у розвитку колізійного законодавства є збалансування автономії волі, за якої свобода вибору права поєднується із системою необхідних імперативних обмежень [20, с. 214], застосування яких має бути винятковим і обґрунтованим, оскільки надмірне використання таких застережень може нівелювати саму функцію колізійного права.

Важливим для розвитку законодавства про міжнародне приватне право є й принцип захисту слабкої сторони. Сучасне міжнародне приватне право поступово відходить від класичної нейтральної моделі колізійного регулювання, за якої основним завданням є лише визначення найбільш тісного зв'язку із певним правопорядком. Розвиток міжнародного приватного права має ґрунтуватися на диференційованому захисті учасників, які перебувають у нерівному становищі. Це означає, що формальна рівність сторін не завжди є достатньою підставою для застосування однакових колізійних правил. Особливого захисту потребують, зокрема, споживач, працівник, дитина та інші учасники відносин, у яких існує об'єктивна нерівність переговорних можливостей. Цей підхід безпосередньо відображений у книзі восьмій проєкту Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.).

Учасники міжнародних приватноправових відносин повинні мати можливість передбачити, яке право застосовуватиметься до їх відносин, який суд може розглядати спір і за яких умов відповідне рішення може бути визнане та виконане в іншій державі. Водночас визначеність не повинна перетворюватися на надмірну формалізацію колізійного регулювання. Саме тому важливим є принцип поєднання юридичної визначеності та гнучкості у міжнародному приватному праві, який передбачає, що сучасна модель має забезпечити баланс між передбачуваністю правового регулювання та формалізацією колізійних норм. Для цього, як зазначає А. С. Довгерт, «необхідно більш ефективно використовувати критерій «найтіснішого зв'язку», який дозволяє врахувати конкретні обставини правовідносин» [21, с. 81]. Завдання міжнародного приватного права полягає не лише в тому, щоб технічно відповісти на питання: право якої держави застосовується? Воно має також враховувати характер правовідносин, інтереси сторін та необхідність справедливого результату. А тому важливою є матеріалізація міжнародного приватного права.

Серед напрямів рекодифікації А. С. Довгерт також називає розвиток одновек-

торного підходу до вирішення колізійного питання [15, с. 235]. Суть цього підходу полягає у тому, що в певних випадках законодавець не залишає вибір права відкритим, а встановлює обов'язкове застосування власного права з огляду на характер відповідних правовідносин або захист фундаментального публічного інтересу. Тому одним із завдань рекодифікації є визначення чітких меж між двостороннім колізійним регулюванням, автономією волі та одновекторним регулюванням.

Важливою є також адаптація міжнародного приватного права до умов цифровізації. Сучасні відносини дедалі частіше виникають щодо цифрового контенту, цифрових прав, віртуальних активів, електронних правочинів, безготівкових коштів, міжнародних платформ. Тому законодавство має бути достатньо технологічно нейтральним і водночас адаптивним, щоб нові технології не створювали прогалин у колізійному регулюванні. У цьому контексті слід відзначити, що проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.) демонструє рух саме в цьому напрямі, передбачаючи спеціальні рішення щодо сучасних об'єктів приватного права.

Таким чином, рекодифікаційні процеси відкривають принципово новий етап розвитку законодавства України про міжнародне приватне право, модернізація якого має здійснюватися не шляхом оновлення окремих колізійних норм, а на основі зміни системної моделі його правового регулювання, що відображено у проєкті Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.). При цьому основними принципами розвитку міжнародного приватного права, які визначають його ціннісну та нормативну основу, мають стати принципи: системності та внутрішньої узгодженості міжнародного приватного права із загальною системою приватного права; європеїзації колізійного регулювання; автономії волі, поєднаної із належними межами її здійснення; балансу приватних і публічних інтересів, зокрема через інструменти публічного порядку та надімперативних норм; захисту слабкої сторони у міжнародних приватноправових відносинах; оптимального співвідношення правової визначеності та гнучкості правових норм; матеріалізації колізійних норм; диференціації правового регулювання залежно від характеру відносин; адаптації до умов цифровізації. Використання зазначених принципів та підходів дозволить сформувати сучасну, цілісну та адаптивну модель міжнародного приватного права України, здатну ефективно функціонувати в умовах європейської інтеграції, цифровізації та ускладнення приватного обороту.

Конфлікт інтересів. Міловська Надія Василівна є є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709–15#Text (дата звернення: 15.08.2026).

2. Проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09 квітня 2026 р.). URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837 (дата звернення: 15.08.2026).

3. Довгерт А.С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України.* 2019. № 1. С. 27–41. DOI: 10.33498/louu-2019-01-027

4. Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань («Рим I»)» від 17 червня 2008 р. URL: https://zakononline.ua/documents/show/287485___287550 (дата звернення: 15.08.2026).

5. Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту та Ради «Про право, що застосовується до недоговірних зобов'язань («Рим II»)» від 11 липня 2007 р. URL: https://eurlex.europa.eu/eli/reg/2007/864/oj/eng (дата звернення: 15.08.2026).

6. Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2010/1259/oj/eng (last accessed: 15.08.2026).

7. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/650/oj/eng (last accessed: 15.08.2026).

8. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng (last accessed: 15.08.2026).

9. Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility. URL: http://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/2201/oj (last accessed: 15.08.2026).

10. Council Regulation (EU) 2019/1111 of 25 June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, and on international child abduction. URL: https://eur-lex. europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2019:178:FULL (last accessed: 15.08.2026).

11. Council Regulation (EU) 2016/1103 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1103/oj/eng (last accessed: 15.08.2026).

12. Council Regulation (EU) 2016/1104 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of the property consequences of registered partnerships. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1104/oj/eng (last accessed: 15.08.2026).

13. Міжнародні документи (Гаазька конференція з міжнародного приватного права). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/c892 (дата звернення: 15.10.2025).

14. Цірат К. Г. Автономія волі сторін у Гаазьких Принципах вибору права у міжнародних комерційних договорах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 231 с.

15. Довгерт А. С. Основні напрями рекодифікації міжнародного приватного права в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2023. Т. 30. № 3. С. 221–241. DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0909-2023-30-3-221

16. Міловська Н. В., Перевертун О. В. Напрями розвитку законодавства про міжнародне приватне право в контексті оновлення Цивільного кодексу України. *Нове українське право.* 2025. № 4. С. 77–82. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.9

17. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Україна, 2005. 480 с.

18. Кисіль В. І. Сучасні тенденції кодифікації міжнародного приватного права. *Право України.* 2014. № 2. С. 89–104.

19. Грамацький Е. М. Рекодифікація та міжнародне приватне право: до питання принципів. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 440–444. DOI: https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2020.86

20. Марченко Д. Автономія волі сторін та імперативні вимоги до форми договору в міжнародному приватному праві: колізійні аспекти. *Юридичний вісник*. 2025. № 2. С. 211–217. DOI: https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.23

21. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право: зміна концепції. Київ: Алерта, 2024. 256 с.

Дата першого надходження статті до видання: 05.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)